

A Burgenlandi Magyarság jelenlegi helyzete és jövőképe

1. Kisebbség és identitás – kisebbség és öntudat

a.

Az idősebb generáció (főleg értelmiségiek) vallják a magyarságot, a középgeneráció ill. a fiatalok idegenkednek ettől. Ezt az identitáshiányt általában (függetlenül attól, hogy Burgenland Ausztria legelmaradottabb tartománya) a viszonylagos anyagi jólét és a gazdasági helyzet adta társadalmi stabilitással szokták indokolni. Ha azonban közelebbről szemügy alá vesszük az őrségi társadalom szellemi összetevőit megfigyelhetjük, hogy ez a feltételezés túl általánosító, sőt megtévesztő is lehet. Itt egyfajta regionális identitástudat dominál ami abban nyilvánul meg, hogy ők elsősorban őrségiek, de ezzel nemcsak magyarságukat helyezik le másodfokra, hanem egyben identitásuk osztrák oldalát is. Ez a jelenség immár ezer év szigetjellegét tükrözi.

b.

A második ok osztrák hatósági oldalról nyilvánul meg: míg a huszadik század 60-as 70-es éveikig a korábbi hivatalnoki generáció (amely még átélte Trianont és az ezt követő kivándorlásokat Magyarországra) liberálisabb beállítottságot tanúsított a Magyar Nemzeti jelképek iránt (összejöveleteken például nem ütközött aggodalomba, ha elénekelték a Magyar Himnusz, felhúzták a Magyar Zászlót stb.) , ma az álláspont sokkal konzervatívabb. Nemzeti hovatartozásunk jelképei, nemzetidentitásunk gyökerei már az állami szuverenitást és biztonságot sértenék és nyilvános vállalásuk idegenkedést és ellenszenvet váltana ki. Ausztria bár fejlett állam, de – nemcsak az állami támogatások és hozzájárulások tükrében, hanem a kisebbség társadalmi elfogadottságában is –

c.

Az identitásprobléma szorosan egybekötődik a motiváció témakörével, annak hiányával is. Sokszor elhangzik, hogy ez csupán létszám kérdése, de számos példa mutatható fel Európában, ahol azonos arányú népcsoportok

sokkal határozottabb fellépést tanúsítanak. Burgenland esetében a kisebbség létszámánál sokkal égetőbb gondot a szétszórtság, a szóránymagyarság jelenti. 154 burgenlandi településen él magyar nemzetiségű kisebbségi – Nagy gond számunkra a célcsoportorientált identitásmegőrzés, sokkal inkább a médiák (rádió, TV, újságok ill. az internet) szerepe lenne a meghatározó, mivel rendezvények szintjén földrajzilag igen nehéz összehozni az érdeklődőket. Ezen a téren azonban sajnos deficitum tapasztalható (pl. az egyetlen magánrádiótól amely naponta magyar nyelvű híreket is közöl megvonták az állami támogatást, az osztrák állami /ORF/ burgenlandi rádióadásában heti fél órát, a TV-ben pedig negyedévenként fél órát biztosítanak számunkra). Sokszor az a vád ér bennünket, hogy ez azért van így mert nem vagyunk eléggé öntudatosak, nem lépünk fel követelőzően – a burgenlandi horvátok sokkal magabiztosabban, határozottabban állnának ki jogaikért ... igen, rendelkeznek is a megfelelő horvát kisebbségi hivatalnoki létszámmal, mint tartományi, mint állami szinten. Míg a karintiai szlovén kisebbség például a 20. század 50-es éveitől rendelkezett kétnyelvű gimnáziummal és ki tudott képződni egy értelmiségi réteg, amely ma hivatalnoki döntéshozatali jogokat élvez – a burgenlandi Magyar népcsoportnak csak 1992-óta biztosítják a kétnyelvű gimnáziumi képzést.

Kisebbség és asszimiláció

Sokan az asszimilációnk okaként első helyen a vegyes házasságokat említik. Alaposabban megvizsgálva azonban ez csak egy mellékjelenete egy sokkal nagyobb társadalmi átfarmálódásnak. De nézzük először végig az őrségi házassági szokások történelmi alakulását

Az őrségi családmódel fejlődése 3 szakaszra bontható:

1. A kezdetektől egészen a 20. század 50-es éveig a szigetjelleg dominált, igen ritka volt és um. „exotikumnak” számított, ha valaki „vidékit” vett el. Ez nem tipikus őrségi sajátosság, találkozhatunk vele másutt is, de (a nyelvsgiget adta sajátosság miatt) nálunk ennek konkrét kultúra és nyelvformáló, -konzerváló kihatásai voltak.
2. 20. század 50-es – 70-es évek: átmeneti szakasz: az ekkor kötött vegyesházasságok esetében még a „vidéki” fél tanult meg magyarul.

3. A 80-as évektől kezdve ez már nem fordult elő: vegyesházasságok esetében németül beszélnek a családban. Ha az egyik fél azonban magyarországi származású, akkor magyar a használatos nyelv, éppúgy mint a hagyományos egymás-közi házasságok esetében is. (Az utóbbiakról érdekes módon azonban megjegyzendő, hogy még mindig a legtartósabb kapcsolatoknak bizonyulnak)

Ahogy következtetni tudunk tehát a vegyesházasságok nem az asszimiláció okai, hanem csupán egy jelenségük. De mi is idézte elő egyrészt a belterjesség megszűnését, másrészt a vegyesházasságok esetében a német nyelv túlsúlyát Erre a következő tézisfeltevések adnak leginkább magyarázatot.

a.

A régi struktúrák felbomlása: A hagyományos társadalomkonstrukció kis, családi szükségleteket ellátó gazdaságokra volt felépülve. Az egyszerű emberek otthon voltak elfoglalva, mezőgazdaságból, kis kereskedelemből (néha határmenti csempészésből) és otthon végzett szakmából meg tudtak élni. Ez ma már nincs így. Kizárólag mezőgazdaságból falunként márcsak 2-3 család él meg (ipari mezőgazdaság). Kisiparosok gyakorlatilag nincsenek, a szatolcsüzetek sorra megszűntek, a munkavállalók fele helyben, másik fele pedig csak bécsben talál munkát (ott meg szinte kizárólag már csak a német nyelvvel érintkeznek).

b.

A légkör megváltozása: Az évszázadokon meglévő struktúrák felbomlása egy nyitással járt együtt – és mint minden nyitás ez veszélyekkel is járt. Azzal a veszéllyel, hogy fel kell adni a sok évszázados hagyományainkat és integrálódni az osztrák gazdaság és társadalom vérkeringésébe. Ez szükséges volt a túlélés szempontjából. Más kérdés az, hogy ma már másként értelmezzük azt, hogy szokás és hagyományok. Nők például nem tollfosztás közben énekelnek, hanem már csak szervezeten egy énekkarban – a férfiak nem a kocsmán táncolnak, hanem táncegyüttesben (sok ember már nem a templomban imádkozik, hanem otthon...).

Ezek mind a posztindusztériális társadalom jelei. Már nem a szokásos életmenet részeként értelmezik a szokásaikat, hanem ráérnek, hogy kultúrával foglalkozzanak, megengedhetik maguknak szabadidejükből. Ez önmagában véve még nem negatív mozzanat, hiszen minél „fejlettebb” egy

társadalom annál inkább szüksége van erre (az Európai Unió szerint a kultúra területe a jövőben az egyik legdinamikusabban fejlődő szektor), de megszűnt a biztonság. Nincsen már meg a hagyományok őrzésének természetes háttere, szükség van azonban intézményekre amelyek ezt koordinálják. Intézményi szinten bár nem lehet légkört teremteni, de meg lehet felelni a 21.század társadalmi elvárásainak.

Kisebbségünk és a jogi, állami, hatósági helyzet

Ausztriában az egyes népcsoportok támogatásának megvan a kialakult intézményi rendszere. Az erre illetékes szerv a Kancellári Hivatal Alkotmányjogi Osztálya. Az osztrák kisebbségek helyzetét az alkotmányon túl (amely a mai napig minden egyéb osztrák népcsoportra kitér, csak a Magyar kisebbséget nem említi!) az 1967-es népcsoporttörvény szabályozza, kifelé azt a látszatot keltve, hogy Ausztria teljes egészében megfelel a nemzetközi elvárásoknak. A kulisszák mögé tekintve azonban a mindennapok másként mutatkoznak:

a.

Ausztriában az egyes népcsoportoknak gyakorlatilag nincs beleszólási joguk a kisebbségpolitikába. Törvénytervezetek, jogszabályok előzetes konzultáció nélkül születnek és így sokszor információhiányból eredő egyoldalúságot is tükröznek. Nem vagyunk olyan helyzetben, mint a Magyarországot körülvevő országok többsége, ahol a magyarságnak nemcsak politikai képviselete, hanem koalíciós kormány szerepe is van. Burgenland ill. Ausztria még egyszerű hivatalnokkal sem rendelkezik tartományi vagy állami szinten, amely a Magyar Népcsoportból került volna ki. Az osztrák hatóságok felé az érdekképviselő un. Nemzetiségi Tanácsokon keresztül érvényesül. Ez a testület, amely tagjait az egyes kisebbségek delegálják, évente maximum kétszer tanácskozik, egyedüli jogosultsága pedig a kancellári hivatal oldaláról szűkösen rendelkezésre állított erőforrások felosztása.

b.

Adminisztratív protekcionizmus: Az éves támogatások keretösszege, bár évről évre előre ismeretes, de sokszor csak utólag döntenek el, hogy valójában mit is támogatnak. A gyakorlatban ez azt jelenti, hogy egy intézmény rákényszerül arra, hogy anyagait (amennyiben van) előre felhasználja –

abban a reményben, hogy ezt utólag majd el fogják fogadni. A támogatások preferenciái viszont évről évre változnak, nem lehet előrebecsülni sem.

c.

Kollektív jogok: Szinte elképzelhetetlen, hogy az anyanyelv hivataloknál történő használatának joga Ausztriában csak egy évvel ezelőtt lett törvénybe iktatva. Hasonlóan alakult a kétnyelvű falutáblák felállítása is – erről már az 1955-évi államszerződés rendelkezett, de csak 2000-ben állították fel. Számos egyéb törvénytől mint pl. az óvoda- és iskolatörvényről hasonló volt a helyzet. Az Európa-tanács nyelvchartájának ratifikálása az osztrák Szövetségi Gyűlés által 2001 májusában csak egy újabb láncszem ebben a gyűjteményben - ebből a burgenlandi őshonos (autochton) helyi lakosság teljes egészében kimaradt.

A jövő:

a.

Népszámlálás: Aki csak felületesen foglalkozott a Burgenlandi Magyarorsággal gyorsan azt állítja, hogy állandóan fogyunk. Ha azonban a hivatalos népszámlálások eredményeit megnézzük kiderül, hogy a 20-ik század 50-es éveitől – kisebb, nagyobb hullámzásokkal – gyakorlatilag stagnálunk (míg az egyéb osztrák kisebbségek létszáma csökken). Azt azonban nem lehet vitatni, hogy a kárpátaljai magyarság körében mi vagyunk a legelöregedettebbek. A korfa alapján azonban ennek kihatásai csak a következő (2011-es) népszámlálásnál fognak mutatkozni. A kérdés itt úgy fog megfogalmazódni, hogy addig Magyarország várható EU csatlakozásának és a határok fellazulásának köszönhetően ellensúlyozni tudja-e majd a nyomokban már ma is meglévő migráció ezt a determináltságot. A jelenleg épp folyamatban lévő népszámlálásról még nem rendelkezünk adatokkal. Ezért nem is bocsátkozok becslésekbe.

b.

Európai regionalizmus: Sokan hangoztatják ezt a kifejezést, de mi is rejlik jelenleg már mögötte a Burgenlandi Magyar népcsoport számára? Számos vonatkozásban már ma is észleljük ennek kihatásait: 1. Infrastruktúra kelet nyugatvá tétele (autóutak, vasúti összeköttetések fejlesztése) 2. Határon túli

együttműködések az oktatás, a kutatás, a kultúra, a bűnüldözés területén stb.
3. Migráció és munkavállalás könnyebbé tétele (határmenti sáv) 4. Kétnyelvű munkaerőkereslet (minden szinten). A szóban forgó – és nyilván még gyermekcipőben járó – regionalizmus eszméje a jövőben pozitív keretfeltételeket teremthet a burgenlandi magyarság számára is.

c.

Egyéb makrótenezők: Magyarország világgazdaságilag is kiemelkedő gazdasági fejlődése, Magyarország várható Európai Unió csatlakozása a közeljövőben, az Európai Unió súlyponteltolódásai (centralizáció és egyben régiók fejlesztése, felértékelése) megteremtik egyrészt azokat a közgazdasági keretfeltételeket, amelyben mint Ausztriának, mint az egyének konkrét érdeke is fűződik a Magyar nyelv és ezzel együtt a Magyar kultúra megőrzéséhez.

d.

Technológia: A modern számítástechnika, a telekommunikáció és az internet átalakítják a hagyományos kommunikációs csatornákat és feloldják a munkaműveletek helyhez kötöttségét. A gyakorlatban ez azt jelenti, hogy – egy könyvtár példáját véve – a honlapon történő médiakeresés és online távközlés eszközeivel a szórványmagyarságból adódó földrajzi távok megszűnnek. Az MMIK honlapján ezen felül interaktív E-learning, E-reading (nemzetközi cégek gyakorlatából a kultúra területére adaptálva), Chat, Newsletter, digitális adatbankok az egyes folklóregyüttesekről, rendezvényekről stb. (kép, hang és video formában) is megtalálhatók. Tervbe van véve például egy kutatói online-fórum létrehozása amely számára a mai Burgenland területének 1000 éves történelmének feldolgozása, forrásanyagok fordítására, digitalizálása és online rendelkezésre bocsátása az alsóöri MMIK feladatai közé tartozna.